

Първият период се изчерпва с няколко ранни стихотворения – преди всичко „Радецки“, създадено при първите известия за слизането на четата при Козлодуй и включено в първата книга на поета „Пряпорец и гусла“ (1876), както и части от стихотворението „Подъл ли е българският народ?“ и от цикъла „Бунтът“ от втората му книга „Тъгите на България“ (1877). Към тях принадлежи и стихотворението „Песен на юнаците на „Радецки“, което поетът обаче не включва в книга (хронологически най-ранно, то по една случайност е написано в деня на смъртта на Ботев, както показва датата под него: 1876 Май 20).

Създавани синхронно на Ботевия подвиг – похода му в България и героичната смърт, – тези стихотворения изразяват една *спонтанна* реакция и в психологически, и във фактически аспект: често те се основават на слухове, които чак по-късно историческото знание ще коригира и уточнява.

Можем да определим този първи период като *спонтанно-митологичен*, съдържащ определящи белези на наивното, домодерното митосъзнание – на начина, по който самата общност мисли и рефлектира. Отношението към Ботевата фигура тук отразява националноидеологическия синкретизъм на възрожденската епоха изобщо, безрезервната подчиненост на патриотичния патос. Патос, самопонятно осъществим чрез спонтанните митоградивни енергии на *поетическия жанр*.

Вторият период от Ботевата тема в творчеството на Вазов – след 1878 г. – се характеризира с *жанрово разнообразие* и значителна усложненост на отношенияето.

В *жанров аспект* той покрива максимално широк спектър: художествени мемоари („Неотдавна“, „Даскалите“), белетристика („Немили-недраги“, „Една българка“), публицистика (критическата студия „Христо Ботев“), както и някои късни пътеписи („Волът. Един исторически връх“), отделни юбилейни изказвания и автобиографични бележки... И няколко стихотворения (на които ще се спра отделно).

Като цяло тук отношението се определя не от първичната емоция, а от ред други фактори – политически, идеологически и т.н. То е силно рационализирано, подложено на ред охлаждателни процедури, които отменят митосъздаващия патос на поезията от първия период, разсейват го в посока към мемоарно-белетристичното, но особено към аналитичния критицизъм на очерковия дискурс.

Всичко това е толкова по-забележително, доколкото се случва главно през 80-те години, когато Вазов целенасочено гради своя националноидеологичен проект – впрочем, един *модерен* по същество акт. Темпорално и концептуално Ботевата тема е част – или *би трябвало* да е част – от този проект.

Това жанрово-дискурсивно различие между първия и втория период, между ранната Вазова поезия до 1878 г. и след това, има, разбира се, своите естествени – възрастови, биографични, психологически – основания (личното писателско и идейно развитие на поета). В един емпирично-биографичен план то без съмнение следва, както пише М. Цанева, изживяната от Вазов след Освобождението „*регресивна еволюция*“, откъсването му от революционния патос на младостта и попадане под влиянието на реакционната славянофилска идеология по време на емиграцията му в Русия⁶.

Но тази динамика в отношението към Ботев е израз и на една културно-историческа закономерност.